

College voor Examens

TIPS VOOR KANDIDATEN STAATSEXAMENS VO

havo/vwo

maart 2014

Staatsexamens VO

Inhoud

Voorwoord	3
Algemene tips	4
Nederlandse taal	5
Moderne vreemde talen	6
Wiskunde, natuurkunde, scheikunde, biologie	8
Algemene natuurwetenschappen, Natuur, leven en techniek en Informatica	10
Aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, maatschappijwetenschappen, filosofie	11
Economie en management en organisatie	12
Latijn, Grieks en KCV (vwo)	13
Tekenen, handvaardigheid en muziek	14
Profielwerkstuk	15

Voorwoord

Voor u ligt een document met tips voor de kandidaten die deelnemen aan de staatsexamens VO. Deze tips zijn geformuleerd op basis van ervaringen van examinatoren met staatsexamens van de afgelopen jaren. Hierbij moet echter vermeld worden dat **de vakinformatie**, die u kunt vinden op de website van DUO, **altijd leidend** blijft. Lees de vakinformatie voor de vakken waar u examen in aflegt dus allereerst goed door en beschouw dit document als een aanvulling op de vakinformatie.

In dit document worden allereerst wat algemene tips gegeven die van toepassing zijn op alle staatsexamens VO. Vervolgens worden er specifieke tips per vak of per cluster van vakken (bijvoorbeeld moderne vreemde talen) gegeven. We hopen dat deze tips u helpen om u beter voor te bereiden op de staatsexamens. We wensen u veel succes bij de voorbereiding van de examens!

Greet Snoodijk
Manager Staatsexamens VO

Algemene tips

- Lees de vakinformatie voor elk vak waarin u examen doet goed door. Hierin kunt u vinden welke stof tot het centraal examen behoort en welke tot het college-examen. Op basis hiervan weet u wat u moet voorbereiden. De examenstof is niet ieder jaar gelijk!
- Maak bij het bestuderen van de examenstof zo mogelijk gebruik van een lesmethode of examenkatern.
- Zorg dat u de toegestane hulpmiddelen per vak meebrengt naar elk examen (zie hiervoor de 'regeling toegestane hulpmiddelen' bij de vakinformatie op de website www.duo.nl).

Schriftelijke examens (centrale examens en schriftelijke college-examens)

- Maak bij schriftelijke examens gebruik van een examenbundel of oude examens om ervaring op te doen en laat het gemaakte werk door een ander nakijken. Oude centrale examens zijn te vinden op onder andere www.examenblad.nl (stel linksboven een bepaald jaar in en vind onder het gewenste niveau en gewenste vak de 'examendocumenten' van dat jaar). Voor de schriftelijke college-examens staan oefenexamens op www.duo.nl (onder 'oefenexamens' bij de staatsexamens vwo-havo-vmbo).
- Controleer bij schriftelijke examens of u alle opgaven gemaakt hebt, voordat u uw werk inlevert.

Mondelinge college-examens

- Kijk, ter voorbereiding op de mondelinge college-examens, de *informatiefilm mondeling staatsexamen* op de website www.duo.nl, onder 'Hoe het staatsexamen VO werkt' bij de staatsexamens vwo-havo-vmbo.
- Meld u bij mondelinge college-examens tijdig bij het voorbereidingslokaal, zodat u voldoende tijd hebt om de aangeboden tekst, het gedicht of de casus voor te bereiden.
- Maak tijdens deze voorbereiding (doorgaans 20 minuten voor aanvang van het mondeling college-examen; 30 minuten voor kandidaten met tijdverlenging) aantekeningen bij de tekst of casus.

Nederlandse taal

Centraal examen

- pas op voor woordoverschrijding bij de samenvatting;
- maak een duidelijke indeling in alinea's bij de samenvatting;
- vermeld het aantal woorden bij alle opdrachten waarbij sprake is van een maximaal aantal woorden;
- vermeld de regelnummers bij citaten.

Schriftelijk college-examen

- maak voor uzelf een lijstje met aandachtspunten voor het schrijven van een tekst;
- wees goed op de hoogte van de kenmerken van een uiteenzetting, betoog en beschouwing en maak een goede keuze tussen deze tekstsoorten;
- houd rekening met de doelgroep waarvoor geschreven wordt;
- vermeld de titel;
- lees de instructie goed en schrijf één tekst.

Mondeling college-examen

- gebruik tijdens de voorbereidingstijd het woordenboek om de betekenis van woorden uit het gedicht op te zoeken;
- zorg dat u de literaire begrippen kent die passen bij de analyse van een gedicht;
- het examen begint met een voordracht door de kandidaat. Houd een voordracht over een onderwerp dat voorkomt op de lijst die in de vakinformatie staat.

Literatuurlijst

- zorg dat u een exemplaar van de lijst bij u hebt;
- zorg ervoor dat uw lijst voldoet aan de gestelde eisen zoals het aantal werken, de voorgeschreven perioden en het niveau van de werken;
- zorg ervoor dat op de lijst *geen* twee boeken staan van dezelfde schrijver;
- zorg ervoor dat u de kopieën van vijf gedichten bij u hebt;
- rangschik de lijst chronologisch;
- zet geen vertaalde werken op de lijst;
- zorg dat u de letterkundige begrippen kent die passen bij het gelezen werk.

Moderne vreemde talen

Centraal examen

- het centraal examen bestaat uit teksten met vragen. Het is belangrijk als voorbereiding heel veel te lezen en veel oefenopgaven te maken;
- lees eerst de instructies goed voordat u met de opdracht begint, met name de aanwijzingen die de open vragen betreffen: u moet in het Nederlands antwoorden, behalve als om een citaat gevraagd wordt, dan in de vreemde taal;
- antwoord bij open vragen heel precies op de gestelde vragen. U moet de vraag eerst goed lezen en niet te kort of te vaag antwoorden;
- u moet over een gedegen passieve woordenschat beschikken en niet alleen op het gebruik van een woordenboek vertrouwen.

Schriftelijk college-examen

- lees de aanwijzingen goed en volg ze op. Wanneer het aantal woorden niet geteld en genoteerd wordt, levert dit aftrek op;
- pas de briefconventies goed toe;
- u moet over een gedegen actieve woordenschat beschikken. U mag niet alleen vertrouwen op het gebruik van een woordenboek;
- verdiep u bij de voorbereiding in de grammatica en maak veel grammaticaoefeningen;
- maak een flink aantal oefenopgaven, laat deze corrigeren en bespreek ze met de leraar/opleider;
- zorg bij het vak Russisch in het bijzonder, dat u de woorden goed kunt spellen en dat u kennis hebt van de grammatica;
- zorg bij het vak Arabisch dat u de Arabische taal gebruikt en niet uw eigen dialect (Syrië, Irak, Libanon).

Mondeling college-examen

- zorg ervoor dat u beschikt over een gedegen, actieve woordenschat;
- verdiep u vooraf in de grammatica en maak grammaticaoefeningen;
- oefen hardop op een goede uitspraak; voer bijvoorbeeld gesprekken in de vreemde taal met andere mensen en oefen veel; voorkom hikkelen, denkpauses, het mengen van de vreemde taal met Nederlands;
- beoordelingscriteria bij spreken zijn: uitspraak, woordenschat, vlotheid en correctheid (toepassing basis grammaticaregels);
- in de vakinformatie staat dat er van u verwacht wordt dat u een korte presentatie voorbereid hebt; let er daarbij op dat er gevraagd wordt naar een korte samenvatting (in trefwoorden) of een poster (bij Spaanse taal), die u tijdens het examen kunt tonen;
- zorg dat u bij de presentatie een lijstje met trefwoorden voor u hebt liggen, u mag níet voorlezen van papier;
- bij de presentatie is het aan te bevelen een onderwerp over de desbetreffende taal en cultuur te kiezen. Daarmee kunt u aantonen over kennis van land en volk te beschikken;
- vergeet niet uw eigen woordenboeken mee te brengen.

Literatuur

- lees vooraf goed de vakinformatie en de eisen die gesteld worden ten aanzien van periodes, genres, stromingen, vertalingen enz.;
- alleen het boek lezen is niet genoeg; zorg ervoor dat u ook iets over de literaire periodes weet en welke plaats het boek in deze periode inneemt;
- vorm zorgvuldig uw eigen ideeën en mening over een werk; leg verbanden tussen de boeken;
- zorg dat boeken op uw lijst van niveau zijn (zie vakinformatie);

- zorg dat u ook kennis hebt over de schrijver van het boek;
- ook gedichtenbundels mogen op uw lijst staan;
- raadpleeg naslagwerken en recensies over het boek en de schrijver, waardoor u meer verdieping aan kunt brengen in het examen;
- maak gebruik van het voorblad uit de vakinformatie voor uw literatuurlijst; zorg ervoor dat de literatuurlijst netjes verzorgd is.

Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde, Biologie

Centraal examen

- geef voldoende toelichting bij de gegeven antwoorden;
- schrijf de antwoorden correct op en vergeet niet de tussenstappen te vermelden;
- oefen in het werken met Binas/Biodata;
- voor deze vakken is het belangrijk niet alleen een boek te bestuderen, maar vooral veel te oefenen, bijvoorbeeld met oude examens.

Mondeling college-examen

Vorbereiden op het mondeling college-examen

- tijdens het mondeling examen kan de gehele examenstof gevraagd worden; bestudeer daarom de stof die niet tot het centraal examen behoort, maar ook de onderwerpen van het centraal examen;
- het is belangrijk, ook voor het mondeling examen, dat er voldoende geoefend is in het maken van eindexamenopgaven. Op die manier kunnen vragen vlot beantwoord worden;
- oefen in het onder woorden brengen van begrippen;
- besteed voldoende aandacht aan de terminologie die bij het vak hoort;
- maak tijdens het bestuderen van de stof voor natuurkunde, scheikunde en biologie gebruik van het Binas-boek. Het gebruik maken van een alfabetische index werkt sneller dan opzoeken op thema voorin het boek;
- zorg voor voldoende oefening voor het opzoeken van formules en gegevens in het Binas-boek en voor het gebruik van de grafische rekenmachine; het kost vaak erg veel kostbare tijd in het examen;
- in de syllabus staat expliciet een aantal keren dat stof uit de onderbouw ook gekend moet worden; dit komt in feite neer op algemene kennis over het onderwerp;
- op het examen scheikunde kunt u zich goed voorbereiden door een lijst te maken met de basisbegrippen zoals structuurformule, verbrandingsreactie, oxidator, zout, metaal of moleculaire stof, etc. Zorg dat u deze dingen in uw eigen woorden kunt uitleggen;
- voor het examen wiskunde is het belangrijk dat u niet vergeet een keuze-onderwerp voor te bereiden;
- voor het examen biologie verdient de bijbehorende basiskennis van natuurkunde en vooral scheikunde extra aandacht (zie vakinformatie).

Casus/voorbereidingsopdracht voorafgaand aan het college-examen

- maak bij voorbereidingsopdrachten van biologie, natuurkunde en scheikunde gebruik van het Binas-boek (of Biodata bij biologie); bij wiskunde mag u géén gebruik maken van het Binas-boek of een formulekaart;
- maak bij het voorbereiden van de casus aantekeningen en oefen, na het lezen van de casus, alvast in eigen woorden weer te geven waar de casus over gaat;
- soms staan er onder aan de casus al een paar vragen over de tekst. Wanneer dit zo is, probeer deze dan voor te bereiden, maar maakt u zich geen zorgen als u ze niet helemaal af hebt gekregen tijdens de voorbereidingstijd;
- ook als er geen vragen staan, kunt u de casus al wel vast verder voorbereiden. Bij scheikunde kunt u bijvoorbeeld, wanneer er gesproken wordt over een reactie, de reactievergelijking alvast opschrijven. Of als de naam wordt gegeven van een koolstofverbinding, kunt u de structuurformule tekenen;
- tijdens het mondeling examen dient u in eigen woorden weer te geven waarover de casus gaat. Van belang hierbij zijn kernbegrippen uit de tekst. Hieruit blijkt al in hoeverre de casus begrepen is. Uitgaande van de casus kan er daarna over het onderwerp zelf en andere onderwerpen dieper gevraagd worden.

Algemene opmerkingen over het mondeling examen

- geleerde formules moeten niet alleen benoemd kunnen worden, maar ook worden toegepast;
- het is belangrijk verbanden te kunnen leggen tussen de bestudeerde examenstof;
- hoofdrekenen (en inschatten van de orde van grootte van uitkomsten) is naast het gebruik van de rekenmachine van belang;
- Binas en Biodata mogen bij biologie niet tegelijk gebruikt worden.

Algemene natuurwetenschappen, Natuur, leven en techniek en Informatica

Schriftelijk college-examen

- er wordt van u verwacht dat u formules kunt invullen en eenvoudige eenheden kunt omrekenen;
- besteed aandacht aan het taalgebruik;
- besteed voldoende aandacht aan de terminologie bij deze vakken, zoals hypothese en conclusie;
- voor informatica dient u eenvoudige relationele informatievraagstukken bij gegeven tabellen te kunnen analyseren.

Mondeling college-examen

- bij NLT wordt van u verwacht dat u de kennis en vaardigheden kunt toepassen;
- bij NLT krijgt u te maken met een eenvoudig model of een proefopstelling; het is van belang hier tijdens de voorbereiding aandacht aan te besteden.

Aardrijkskunde, Geschiedenis, Maatschappijleer, Maatschappijwetenschappen, Filosofie

Centraal examen (uitgezonderd maatschappijleer)

- oefen voor het examen in het goed formuleren en het opzetten van een juiste redenering;
- oefen bij aardrijkskunde uw atlasvaardigheden; neem een eigen Bosatlas mee naar het examen;
- leer bij geschiedenis belangrijke jaartallen;
- vooral bij filosofie is het aan te raden om u samen met een deskundige voor te bereiden op het examen, aangezien het een vak is dat niet makkelijk zelf te bestuderen is.

Mondeling college-examen

- het is voor deze vakken van groot belang dat u het nieuws volgt;
- voorafgaand aan het examen ontvangt u een casus; het is belangrijk dat u aan kunt geven wat de essentie van de casus is en wat het verband is met één of meerdere van de bestudeerde onderwerpen voor het college-examen; probeer bij filosofie goed te bedenken met welke filosofische (centrale) vragen de casus verband houdt;
- neem een pen mee om aantekeningen te kunnen maken tijdens het bestuderen van de casus; deze aantekeningen mag u tijdens het examen raadplegen;
- behalve kennis dient u de kennis ook te kunnen toepassen en inzicht te hebben in de bestudeerde kennis;
- er wordt van u verwacht dat u over voldoende topografische kennis beschikt en dat u in staat bent bronnen in de juiste tijdsvolgorde te kunnen plaatsen;
- voor het vak filosofie dient u zich te trainen in het formuleren van een eigen filosofisch standpunt en het verdedigen van dit standpunt; formuleer daarbij helder en precies: vermijd omhaal van woorden of vage zinswendingen ('...denk ik...');
- tevens is het voor het vak filosofie belangrijk dat u de belangrijkste filosofische begrippen, begrippenparen en theorieën kent, begrijpt en kunt uitleggen; ken ook de namen van de belangrijkste filosofen;
- voor het vak geschiedenis dient u de *namen* van de tijdvakken te kennen en de kernbegrippen die bij deze tijdvakken horen te kunnen toelichten; ook is het belangrijk dat u vragen kunt illustreren met voorbeelden;
- om bij het vak maatschappijleer een goede presentatie te geven en de vragen daarover te kunnen beantwoorden is het interpreteren van bronnen van belang;
- neem voor het vak aardrijkskunde een eigen Bosatlas mee naar het examen; oefen voldoende voorafgaand aan het examen voldoende met de atlas en maak gebruik van de index achter in de atlas.

Economie, Management en Organisatie

Centraal examen

Geen specifieke tips.

Mondeling college-examen

- denk eraan dat tijdens het mondeling examen de gehele examenstof getoetst wordt, zoals voor het nieuwe programma economie schaarste en ruil en twee keuze-onderwerpen en voor management en organisatie marketing en personeelsbeleid;
- voorafgaand aan het examen krijgt u een casus ter voorbereiding; zorg ervoor dat u de essentie van de casus kan weergeven; u mag aantekeningen bij en/of markeringen in de tekst maken;
- u dient voldoende kennis te hebben van de elementaire basisbegrippen, zoals dekkingsbijdrage, TCK en TVK. Deze begrippen moeten in een concrete situatie kunnen worden toegepast;
- bij eenvoudige berekeningen dient niet meteen gebruik gemaakt te worden van de rekenmachine;
- oefen met het uit elkaar houden van verschillende financiële overzichten, zoals: een liquiditeitsbegroting, een balans, een resultatenrekening, een staat van baten en lasten, een jaarrekening van niet-commerciële organisaties;
- u wordt geacht grafieken te kunnen tekenen en de assen te kunnen benoemen, bijvoorbeeld het tekenen van een *break-even*-punt via TO en TK of via TCK en een dekkingsbijdrage-lijn;
- het komt voor dat de examiner de kandidaat de keuze geeft met welk onderwerp het examen gestart wordt; bereidt u zich er dus op voor, zodat u een voorkeur aan kunt geven.

Latijn, Grieks en KCV (vwo)

Centraal examen

- de kandidaten hebben vaak minder moeite met het beantwoorden van vragen over de voorgelegde tekst dan met het maken van een vertaling. Het is belangrijk voldoende ervaring op te doen door vertalingen te maken.

Mondeling college-examen

- speciaal voor kandidaten die zich zonder begeleiding voorbereiden is het belangrijk de vakinformatie goed te lezen; daar staat precies aangegeven wat het examenonderwerp is, het genre en de voor te bereiden boeken;
- ook voor KCV is het belangrijk de vakinformatie goed te lezen en een verslag in te leveren in verzorgd Nederlands.

Tekenen, Handvaardigheid, Muziek

Centraal examen

Geen specifieke tips.

Praktisch college-examen

Muziek:

- u dient vooraf thuis een examendossier samen te stellen, zie hiervoor de vakinformatie;
- het is aan te bevelen vaak te oefenen in aanwezigheid van 'toehoorders';
- voorafgaand aan het examen mag u inspelen op uw muziekinstrument, zie hiervoor de vakinformatie;

Tekenen, handvaardigheid:

- oefen in het ontwikkelen van een eigen visie en verbeelding met het gebruik van bronnen;
- oefen in materiaalkennis en de toepassing daarvan (techniek);
- verdiept u zich, voorafgaand aan het examen, voldoende in de onderzoekfase;
- u moet een verantwoording kunnen geven over de totstandkoming van het beeldend proces;
- besteed voldoende tijd aan de schets- en onderzoekfase en stap niet te snel over naar het maken van een eindwerkstuk;
- kandidaten vragen in deze schetsfase/onderzoeksfase om sturing; tijdens het examen dient u dit geheel zelfstandig te doen;
- zorg dat u over voldoende kennis, inzicht van beeldende begrippen en vormtaal beschikt;
- beperk u niet tot één oplossing; bekijk of er meerdere oplossingen mogelijk zijn.

Profielwerkstuk

Samenstelling van het profielwerkstuk

- in de vakinformatie staat aangegeven aan welke eisen het profielwerkstuk moet voldoen;
- let er op dat het profielwerkstuk voldoende diepgang heeft, passend bij het niveau waarop u het examen aflegt;
- u dient zich ook te verdiepen in de examenstof die betrekking heeft op het onderwerp van het profielwerkstuk;
- zorg voor een goede, duidelijke vraagstelling; let er bij geschiedenis bijvoorbeeld op dat het een verklarende vraagstelling is (dus niet: 'hoe verliep de eerste wereldoorlog?' maar: 'waarom kon Duitsland deze oorlog niet winnen?');
- examinatoren zijn niet bij de totstandkoming en het proces van het profielwerkstuk aanwezig; het proces willen zij kunnen beoordelen aan de hand van het logboek en plan van aanpak;
- gebruik ook andere bronnen dan internet; indien u gebruik maakt van internet, let dan op de betrouwbaarheid van de artikelen;
- uit het verslag van het onderzoek moet blijken dat het om een uniek en eigen onderzoek gaat met een eigen conclusie;
- uit het profielwerkstuk dient duidelijk te blijken wat uw eigen mening is.

Mondeling college-examen

Presentatie:

- bestudeer voor het examen uw eigen profielwerkstuk nog eens goed, spreek het bijvoorbeeld door met een deskundige;
- bij de presentatie dient u gebruik te maken van een poster; de poster dient visueel de belangrijkste punten van de presentatie weer te geven; let erop dat het *niet* een inhoudsopgave van het werkstuk is;
- oefen de presentatie van te voren;
- de presentatie moet meer zijn dan het opzeggen van een uit het hoofd geleerd verhaal of het voorlezen van een briefje; probeer de examinatoren te interesseren in het onderwerp van het profielwerkstuk;
- na de presentatie stellen de examinatoren vragen over het profielwerkstuk en/of vragen ter verduidelijking van de presentatie;
- het is nog niet mogelijk gebruik te maken van een computer of laptop.

Oriëntatie op studie en beroep:

- vaak kijken kandidaten alleen naar wat zij willen worden; de kandidaat dient zich ook te verdiepen in de weg naar het beroep: welke opleiding, waar, hoe lang, studierichtingen, beroepsmogelijkheden, enz.;
- voor het onderdeel 'oriëntatie op studie en beroep' moet u een apart verslag inleveren (zie vakinformatie); zonder dit onderdeel volgt puntenaftrek.

College voor Examens

030 – 28 40 700, info@cve.nl
Postbus 315, 3500 AH Utrecht

www.cve.nl